

Oponentský posudek:

Pavel Baloun: Proměna československé společnosti 30. let 20. století, FFUK 2014, 172 stran.

Název práce je velmi všeobecný a na první pohled slibuje trochu něco jiného, než co je následně obsahem práce. Pokud bychom byli důslední, „proměna československé společnosti“ by musela zahrnovat daleko více témat, než jakými se Pavel Baloun ve skutečnosti zabývá. Nebylo by bývalo od věci práci opatřit nějakým upřesňujícím podtitulem. Autora totiž ve skutečnosti zajímá daleko více konstrukce historických narativů o společnosti 30. let, než samotné sociální dějiny v tradičním smyslu tohoto slova jako dějiny strukturální. Uvedené ovšem zároveň rozhodně neznamená, že by práce nebyla přínosnou, originální a čtenářsky zajímavou.

Pavel Baloun se velmi dobře orientuje v teorii historické vědy a svůj obdivuhodný přehled dokazuje i rozsáhlou recepcí zahraniční (nejen) teoretické literatury.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. Pro účely diplomové práce nepovažuji za zcela vhodné mít tak rozsáhlý úvod, který ve skutečnosti svým obsahem je zde samostatnou kapitolou. Měl by být kratší a soustředit se jen na obvyklé části: cíle práce, hypotézy, kritický rozbor literatury, deskripce pramenné základny. Pokud by se autor přidržel tohoto tradičního schématu, bylo by zřejmější, co je vlastně konkrétním cílem jeho práce a jaké jsou jeho výzkumné otázky. Takto se čtenář musí za zjištěním uvedeného doslova pít uvnitř práce. Ale to je jen formalita. Jinak jako celek považuji členění práce za užitečné.

Co zvláště u Pavla Balouna oceňuji, je kritický odstup od studovaného tématu a schopnost uvážlivé interpretační reflexe. Jeho text má velmi silný kritický potenciál. Zároveň ale neulpívá jen na negativním vymezení vůči dosavadní historiografii, nýbrž usiluje o konstruktivní práci – vytvoření nárysu možnosti nového narativu (viz s. 31).

Struktura práce je promyšlená, třebaže v tomto případě moje chvála má jisté limity. Nejednou totiž zvolená struktura nutí autora doslova skákat z tématu na téma. To je asi nejlépe vidět v kapitole „Ohrožení“, kde po výkladu o cikánech, následuje rozbor parlamentní diskuse o zmocňovacím zákonu, aby následně pojednal o ohrožení demokracie ze strany extrémních okrajů pravo-levého politického spektra.

Když autor představuje „tradiční“ vyprávění (s. 13 an.) považoval bych za vhodnější opřít se o jiné dílo, než je Harnova „Krise“, jejíž širší dopad byl podle mého názoru minimální. Bylo by asi vhodnější vzít knihy, které vyšly ve větším nákladu a byly rozsáhleji recipovány, např. Kárník nebo Olivová (třebaže její text je patrně příliš adorující), na nichž by se ono „tradiční“ vyprávění demonstrovalo autorovi asi o nic méně efektivně. Základní prvky onoho tradičního narativu představuje dle mínění autora (a já se s jeho názorem ztotožňuji) zvláště bipolární nahlížení I. republiky v kontrastu s vývojem následujícím a zdůrazňování jedinečné úlohy velkých osobností. Kritický narativ (s. 18an.) považuji za příliš omezeně pojatý. Podle mého názoru by sem měly patřit i práce, jež považují ČSR především za výsledek „českého imperialismu“ apod. a nikoli jen práce a perspektivy, jež zde autor nabízí.

Za velmi originální považuji autorovo zdůraznění významu fenoménu války v první polovině 20. století a důraz na studium rozvoje bezpečnostních aparátů států. Zcela souhlasím s jeho názorem, že taková perspektiva v historiografii českých dějin v podstatě chybí a je jistě přínosná pro porozumění procesům, odehrávajícím se ve 30. letech.

Na s. 51 autor, zdá se, vyjadřuje kritický odstup od definování Československa v letech 1918–1920 jako diktatury a revolučnosti procesu konstituce státu. Z hlediska ústavněprávního ale jistě o diktaturu shromáždění šlo a z hlediska předchozí státnosti rakouské šlo o revoluci.

Proto bych zde doporučoval obezřetnost, protože silně záleží na tom, v jakých souvislostech

jsou tyto pojmy využívány. A podle mého názoru v dobových pramenech byla přítomna právě tato optika, kterou zmiňuji, třebaže nám se dnes jeví poněkud nesrozumitelnou.

Když na s. 64 autor hovoří o vyloučení „německých politických veřejností“, vůbec nebere v úvahu, nakolik se tyto veřejnosti měly vůli podílet na fungování centrálního rozhodování. Možná jde jen o neuváženou formulaci, avšak autorův text zde jednoznačně evokuje touhu Němců účastnit se práce v centrálních orgánech, což ovšem neplatí pro celé období po říjnu 1918.

Za velmi přínosné považuji autorovy rozборы konstrukce „státní spolehlivosti“ a „veřejného zájmu“ (s. 112an.). Dochází tím totiž k formulování teze o konsensu veřejného zájmu formujícího se od roku 1936 v důsledku percepce ohrožení republiky a tuto tezi v dostatečné míře dokládá dobovou dokumentací. Tato teze mu pak umožňuje demonstrovat rysy kontinuity mezi I. a II. republikou (příp. i periodami následujícími). Jakkoli se mi tato teze velmi líbí, vkrádá se mi v této souvislosti jedna pochybnost. Zda autor díky svým pramenům nepostupuje manipulativně. Nemalá část výkladu je totiž založena na dokumentech hraničářských organizací, jež měly doslova v popisu práce neustále bít na poplach před ohrožením národního kolektivu. Nejsm si jist, zda bez těchto v jistém smyslu extrémních organizací by jeho výklad neztratil část ze své přesvědčivosti.

Na tomto místě mohu konstatovat, že Balounova práce je velmi kvalitní, jak z hlediska jazykového, z hlediska objemu prostudovaných materiálů, tak i z hlediska interpretačního. Považuji ji za mimořádně přínosný text (v kontextu diplomových prací na FFUK neváhám říci, že bezmála výjimečný). Práci doporučuji komisi hodnotit jako výbornou a velmi se těším na diskusi během obhajoby.

V Praze, 8. září 2014

.....
Doc.PhDr.JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.